

Victoria ROCACIUC

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5682-256X>

Motive etnice tradiționale în creația pictoriței Eleonora Romanescu

DOI: <https://doi.org/10.52603/arta.2025.33-1.18>

Rezumat

Motive etnice tradiționale în creația pictoriței Eleonora Romanescu

Operele semnate de pictorița Eleonora Romanescu constituie o parte integrantă a patrimoniului cultural și artistic al Republicii Moldova. Creația sa oferă un exemplu elocvent de îmbinare armonioasă între cultura tradițională moldovenească și limbajul artistic contemporan. În lucrările sale se resimte profund legătura cu motive populare, reliefată prin elemente decorative, o paletă cromatică bogată și soluții compoziționale inspirate din natură și din tradițiile culturale ale meleagurilor natale. Prin abordarea unor teme precum viața rurală, portretul, peisajul și natura statică, Eleonora Romanescu evidențiază cu finețe valorile estetice și spirituale ale poporului moldovenesc. Prezenta lucrare determină particularitățile utilizării motivelor tradiționale în creația sa, semnificația simbolică a acestora și rolul lor în definirea identității naționale și a stilului artistic personal. Opera Eleonorei Romanescu explorează frumusețea peisajelor și naturii moldovenești prin viziuni intime și individuale, fiind strâns legată de identitatea și istoria Republicii Moldova, stabilind un dialog între tradiția trecutului și prezentul artistic al țării.

Cuvinte cheie: peisaj, portret, natură statică, gen, motiv, tradiție, artă, pictură, stil.

Summary

Traditional ethnic motifs in the artwork of the painter Eleonora Romanescu

The paintings signed by artist Eleonora Romanescu are an integral part of the cultural and artistic heritage of the Republic of Moldova. Her work provides a vivid example of the harmonious blending of traditional Moldovan culture with contemporaneous artistic language. In her works the connection to folk motifs is deeply felt, highlighted through decorative elements, a rich color palette, and compositional solutions inspired by nature and the cultural traditions of her native land. By addressing themes such as rural life, portraits, landscapes, and still life, Eleonora Romanescu delicately emphasizes the aesthetic and spiritual values of the Moldovan people. This study examines the particularities of the artist's use of traditional motifs, their symbolic meaning, and their role in shaping national identity and individual artistic style. Eleonora Romanescu's artwork explores the beauty of Moldovan landscapes and nature through intimate and individual visions, being closely connected to the identity and history of the Republic of Moldova, establishing a dialogue between the tradition of the past and the country's artistic present.

Keywords: landscape, portrait, still life, genre, motif, tradition, art, painting, style.

Creația pictoriței Eleonora Romanescu (1926-2019) ilustrează perfect modul în care motivele etnice tradiționale pot fi integrate în diverse tipuri de reprezentări artistice, precum peisajul, portretul, natura statică sau compozițiile de gen. În lucrările sale, artista a reușit să reflecte, în diverse modalități plastice, trăsături vizuale și spirituale fundamentale ale culturii și tradițiilor moldovenești. Opera artistei a fost investigată de critici precum Valeri Groșev, Tudor Staviță, Constantin Spânu [10], Eugenia Florescu [5], Sofia Bobernaga, Eleonora Brigalda-Barbas [1], Vladimir Bulat [2], Mihai Clima-Gescu [8, p. 53], Victoria Rocaciuc, dar și de scriitorii Serafim

Saca, Vlad Zbârțoiog [8, p. 47-50], Lucia Purice [9], Anatol Ciocanu [8, p. 51] etc.

Informațiile din presă periodică [6], cataloagele de expoziții [5] și monografiile despre arta moldovenească sovietică și post-sovietică aduc în prim plan rolul semnificativ pe care creația Eleonorei Romanescu l-a avut în poetizare a peisajului național. Aceste surse evidențiază contribuția ei substanțială la dezvoltarea și promovarea artei în contextul specific al perioadei sovietice din Republica Moldova [3, 4, 7].

De-a lungul anilor i-au fost conferite mai multe distincții: Maestru în Artă din Republica Moldova (1976), Premiul de Stat (1982), Artist al

Poporului din Republica Moldova (1986), Cavaler al „Ordinului Republicii” (1996) [8, p. 3].

Formarea intelectuală a Eleonorei Romanescu, susținută de un interes constant pentru estetică și pentru problematica esenței artei, a condus la o atitudine profund reflexivă asupra propriei practici artistice. Într-o mărturisire semnificativă pentru înțelegerea concepției sale artistice, pictorița afirmă: „Am căutat cu timpul să-mi reduc paleta la două-trei culori și să scot totul din ele. Dacă îmi trebuie să zvâcnească culoarea, gasesc eu cum s-o fac să zvâcnească... ..Odată, în timp ce lucram cu părinții în câmp, la legat snopi, mi-am aruncat ochii în zare și am văzut lanul de grâu cu depărtări violete. „Violet în natură!” Așa m-am bucurat... Cum de nu-l vedeam până acuma?... ..Am fost și rămân de părerea, că a înveșnici natura în imagini plastice este egal cu a picta portretul unei ființe umane. Natura pentru mine este un model de veșnică admirație în fața căruia îmi verific potențialul creator” [8, p. 51]... Acest citat evidențiază orientarea artistei către esențializare cromatică, explorarea expresivității în limite restrânse ale paletelor, precum și interesul pentru perceperea nuanțelor subtile ale realității naturale. Natura nu este privită doar ca sursă de inspirație senzorială, ci devine, în concepția artistei, o instanță de validare a potențialului creator, echivalentă cu complexitatea reprezentării umanului. În această viziune, discursul plastic al Eleonorei Romanescu se constituie ca o sinteză între rigoare formală, observație empirică și reflecție artistică matură.

Eleonora Romanescu, a fost născută la Leușeni, județul Orhei, pe 26 aprilie 1926. Originară dintr-o familie cu șase copii, tatăl său, Dumitru Romanescu, veteran al Primului Război Mondial, și-a întâlnit viitoarea soție, Maria Crăciun (care cânta în corul bisericesc), în satul Leușeni. Probabil că asemenea amintiri vor fi reflectate în lucrarea „Patimi după Sf. Evanghelist Matei” (2009), în care pictorița surprinde orchestra și corul dirijate în cadrul interiorului bisericesc. Această lucrare îmbină viziunea artistică cu atmosfera spirituală specifică unui spațiu sacru și reflectă o complexitate simbolică, în care muzica și liturghia devin prelungiri vizuale ale unei experiențe transcendente. Prin alegerea acestui subiect, artista reinterpretează și transfigurează tradițiile iconografice religioase, explorând relația dintre elementele muzicale și cele vizuale într-un context liturgic. Astfel, lucrarea devine o reflexie asupra puterii artei de a îmbina diferitele forme de expresie într-o unitate spirituală.

Eleonora Romanescu și-a început studiile la Școala Republicană de Arte Plastice „I. Repin” din Chișinău și a devenit profesoară de desen la Școala Pedagogică din Orhei în perioada 1953-1958. Între 1959 și 1964, a frecventat cursurile de restaurare-pictură în cadrul Atelierele Centrale de Stat „Igor Grabari”, Moscova, devenind ulterior restaurator la Muzeul de Artă din Chișinău. Creația artistului și a întregii școli în numele lui Igor Grabari a avut un impact esențial în evoluția abordării cromatice a pictoriței Eleonora Romanescu, în explorarea culorilor și în dezvoltarea unei viziuni artistice distincte. Elementele sale artistice, de la nuanțele subtile la explozia de culori vibrante, reflectă nu doar competența tehnică, ci și înțelegerea profundă a esenței operei academicianului Grabari de către Eleonora Romanescu, marcând astfel un impact fructuos în universul artistic moldovenesc. Se cunoaște, de asemenea, pietatea profundă a artistei față de pictura murală, arta bisericească și creația pictorilor români, în special a lui Nicolae Grigorescu. Eleonora Romanescu s-a distins printr-o pasiune autentică pentru lectură, având o cunoaștere temeinică a literaturii universale, a esteticii și a istoriei artelor.

Creația Eleonorei Romanescu se configurează ca o sinteză organică între multiple forme de expresie artistică, iar această pluralitate nu semnifică o simplă diversitate tehnică, ci reflectă o viziune holistică asupra actului creativ. Artista nu se limitează la o singură sferă a artei, ci își transpune gândirea estetică într-o paletă extinsă de medii – de la pictura și grafica de șevalet, la artele decorative, tapiserie, restaurare și pedagogie – fiecare dintre aceste domenii constituind o modalitate distinctă, dar interconectată, de a investiga și de a transfigura realitatea. În cadrul acestui proces, actul artistic nu este doar o producție materială, ci devine un element de reconstrucție semnificativă a sensurilor, un tip de cunoaștere ce transcende limitele tehnicii și se încarcă de semnificație. Formele, tehnicile și mesajele nu sunt concepte separate, ci elemente indivizibile într-o unitate estetică totală. În acest context, restaurarea nu este doar o practică de recuperare a patrimoniului, ci un dialog între trecut și prezent, o modalitate de a redescoperi și reafirma valorile estetice fundamentale. Activitatea pedagogică, la rândul său, își asumă responsabilitatea nu doar de a transmite cunoștințe, ci de construirea unei conștiințe estetice ce depășește simpla practică a artei, încurajând o reflecție profundă asupra rolului artistic în societate.

te. Astfel, diversitatea domeniilor de activitate ale Eleonorei Romanescu nu reprezintă o fragmentare a viziunii sale, ci o manifestare coerentă a unui ideal unificat asupra artei – ca proces continuu de reflecție, transformare și perpetuare a sensurilor ce definesc esența creației sale.

Primul contact al Eleonorei Romanescu cu arta a fost prin intermediul tablourilor picturale ale unui pictor profesionist numit Remer, fratele primei soții a tatălui său. Aceste lucrări vii, peisaje rurale expuse în casa părintească, au jucat un rol semnificativ în influențarea pasiunii sale artistice. Impresiile puternice ale artistei din copilărie sunt legate de munca agricolă din Leușeni în anii 1930-1940, care, deși grea, era transformată de oameni într-un ritual cu aspect sărbătoresc.

Debutul său ca pictor format a avut loc în 1960, cu tabloul „Șezătoare” [4], urmat de o serie de lucrări notabile, inclusiv ciclul „Meleag natal”, pentru care a primit Premiul de Stat în 1976. În 1986, i s-a conferit titlul de Artist al Poporului din Republica Moldova, iar în 1996 a primit Ordinul Republicii și Premiul Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova. Eleonora Romanescu a călătorit extensiv în străinătate și a adus inspirație din Armenia, România, Extremul Nord, Mongolia, iar aceste experiențe au fost reflectate în lucrările sale, cum ar fi „Iași. Sf. Nicolai-domnesc”, „La Dunăre”, „Stânci la mare” etc.

Creațiile sale au găsit loc în colecții particulare din Republica Moldova, România, Germania, Rusia, Franța, Statele Unite și Canada. Anatol Ciocanu a descris-o pe Eleonora Romanescu ca pe un „autentic poet al cromaticii”, iar lucrările ei călătoresc în orașe din întreaga lume, reprezentând Moldova cu fiecare oglindire colorată. În 2013, a fost distinsă cu Premiul Național al Republicii Moldova pentru realizări în cultură și artă. Pictura sa transmite bucurie, optimism și o lecție de viață, reflectând iubirea pentru patrie, Moldova, și pentru oamenii acestei țări. Eleonora Romanescu a plecat din viață la 4 noiembrie 2019, dar moștenirea ei artistică continuă să inspire și să impresioneze.

Apreciată pentru contribuția semnificativă la peisajul artistic din Republica Moldova, artista a lăsat în urmă un număr considerabil de opere valoroase ce explorează diversitatea și frumusețea peisajului național. Tablourile cu portrete, naturi statice și compoziții cu figuri umane constituie veritabile capodopere cromatice. Eleonora Romanescu a fost o coloristă deosebit de rafinată, în-

zestrată cu o capacitate remarcabilă de a concepe structuri plastice compoziționale și armonii cromatice inedite.

Creațiile sale, pline de culoare și expresivitate, rămân mărturie a pasiunii neobosite pentru artă. De la peisaje rurale la portrete cu valențe psihologice și naturi statice cu accente lirice, artista a reușit să surprindă esența trăirilor interioare. Moștenirea ei artistică transcende granițele timpului, pătrunzând în sufletele celor care îi admiră lucrările.

Fiecare nuanță cromatică din creația Eleonorei Romanescu reflectă o trăire interioară transpusă plastic, iar petele de culoare devin elemente semnificative ale unei narațiuni vizuale personale. În ansambluri compoziționale, fiecare detaliu contribuie la articularea unor expresii artistice coerente, exprimând stări afective, senzații subtile și idei ce reflectă sensibilitatea și viziunea inconfundabilă a artistei. Tușele, petele, variațiile tonale și armoniile cromatice evidențiază o stăpânire riguroasă a mijloacelor tehnice, o opțiune estetică profund personalizată și expresivă.

Operele sale, care acoperă o gamă variată de motive și perioade, oferă o reprezentare autentică a bogăției culturale și spirituale a Republicii Moldova.

În peisaje, Eleonora Romanescu integrează motive etnice tradiționale prin stilizarea unor elemente formale caracteristice zonelor sau locurilor semnificative pentru regiunea sa de origine, transformându-le artistic în simboluri ale naturii cu valențe culturale profunde. Lucrările „Curte la țară” (1970), „Peisaj din satul natal, Leușeni” (1980) și „Peisaj toamnătic” (Leușeni, 1966) constituie veritabile omagii aduse locului de baștină, exprimând atașamentul afectiv și admirația profundă față de peisajul natal. Artista reinterpretează aceste peisaje într-un limbaj personal, în care stilizarea elementelor de peisaj devine o formă de meditație artistică asupra esenței locului, iar simpla privire a acestora poate fi percepută ca o invitație la reflecție asupra propriei identități și legătura cu natura.

Astfel, printr-o stilizare subtilă, dar totodată pregnantă, Eleonora Romanescu depășește simpla reprezentare vizuală, transformând fiecare peisaj într-o metaforă a rădăcinilor culturale și un memento al relației simbiotice dintre om și mediu, într-o continuă căutare de a exprima identitatea colectivă și individuală printr-o retorică plastică ce pune în valoare frumusețea naturală și valențele simbolice ale tradiției.

Motivele etnice pe care le integrează în diferite compoziții constituie purtătoare de semnificații multiple și profunde, reflectând o legătură organică cu rădăcinile identitare și cu structurile cosmogonice ale peisajului ancestral. Departe de a se limita la o simplă ritmicitate ornamentală, aceste elemente capătă o dimensiune monumentală, devenind vectori ai unei memorii culturale care transcende timpul și spațiul. Ele configurează un limbaj simbolic prin intermediul căruia artista își exprimă relația profundă cu tradiția și cu valorile fundamentale ale comunității de proveniență.

Compozițiile „Tăcere” (1970, pânză, ulei), „Case albe și găini” (1987, pânză, ulei) și „Peste dealuri și păduri” (1983, pânză, ulei) ilustrează modul în care artista reușește să armonizeze detalii intime ale naturii cu amploarea panoramică a spațiului rural moldovenesc. Lucrări precum „Primăvara” (1978, pânză, ulei), „Noiembrie (la Dolna)” (1985, pânză, ulei), „Furtuna în Carpați” (1980, pânză, ulei) și „Arșița la Vadul Rașcov” (1980, pânză, ulei) constituie expresii plastice ale trăirilor profunde ale artistei în contact cu natura, devenind mărturii ale unei sensibilități lirice marcante. Aceste creații surprind atmosfera anotimpurilor și o transfigurează în imagini plastice cu o subtilă vibrație emoțională, în care peisajul pare să respire în ritmul trăirilor artistei, devenind un spațiu al reveriei și al contemplației.

Lucrări precum „Legenda” (1986, pânză, ulei), „Ușă de biserică” (1992, pânză, ulei), „Casa pădurarului” (1998, pânză, ulei) și „Cărare în pădure” (1978, pânză, ulei) evidențiază maniera în care artista recurge la o construcție compozițională cu valențe scenografice, organizând spațiul plastic astfel încât să orienteze privirea și gândirea receptorului către esența motivului reprezentat. Această abordare nu presupune doar o simplă redare descriptivă a peisajului, ci implică o regie vizuală subtilă, în care elementele formale – lumina, cromatica, distribuția volumelor – contribuie la accentuarea unei dimensiuni simbolice sau narrative. Peisajul devine astfel un cadru mediatizat de intenționalitatea plastică, în care fiecare detaliu este integrat într-o structură de semnificații menită să sugereze o stare, o trăire sau o reflecție.

Aceste peisaje reflectă, totodată, viața rurală din Moldova sovietică și post-sovietică, prin reprezentarea satelor, câmpurilor și pădurilor – elemente definitorii ale spațiului geografic al regiunii. Printr-o organizare stilizată a petelor cromatice, peisajele panoramice ale Eleonorei Romanescu evocă

subtil ritmurile decorative ale leicerelor și țălelor tradiționale din interioarele rustice moldovenești.

În compozițiile cu naturi statice, motivele etnice sunt transpuse prin includerea unor obiecte tradiționale specifice, precum vase, flori, unelte sau țesături, care reflectă meșteșugurile și obiceiurile locale. Lucrări precum „Natură statică. Trandafir galben” (1976, carton, ulei), „Flori” (1978; 2000, pânză, ulei) și „Natură statică cu dovleac” (1997, pânză, ulei) evidențiază compoziții atent construite, în care fiecare element este plasat cu precizie, având o funcție formală și expresivă clară. Armonia cromatică sporește efectul vizual și accentuează nivelul de măiestrie al artistei. Deși aparțin unui gen artistic caracterizat prin imobilitate, aceste obiecte devin purtătoare de semnificații culturale, transmițând o istorie profundă despre viața și tradițiile poporului moldovean.

Portretele realizate de Eleonora Romanescu pot fi analizate în corelație cu compozițiile sale peisagistice și cu naturi statice, întrucât ele reflectă, la rândul lor, etapele evoluției stilistice ale artistei. Aceste lucrări ilustrează tranziția treptată de la formule realiste generalizate către construcții compoziționale cu accente decorative și, pe alocuri, reîntoarcerea la un realism liric și sintetizat. Această dinamică este vizibilă în mod deosebit în seria de autoportrete, dar și în portretele contemporanilor, în care se resimt subtil și conotații de ordin etnic-tradițional.

Printre aceste lucrări se numără „Pictorul I. Vieru” (1958, carton, ulei), „Mama și tata” (1960, carton, ulei), „Chip de bătrân” (1959, carton, ulei; 1964, pânză, ulei), „Dochia” (1960, carton, ulei), „Portretul unei femei” (1966, pânză, ulei) și „Portretul unei fete din Leușeni” (1970), compoziții ce explorează dimensiunea introspectivă a figurii umane, plasând personajele într-un registru afectiv discret, dar profund. În lucrarea „Portretul mamei Maria” (1972, pânză, ulei, Colecția MNAM), prin tratarea contrastantă a detaliilor chipului în raport cu fundalul, artista reușește să evoce cu o sensibilitate reținută atât destinul interior al mamei sale, cât și căldura intimă a universului familial. Detaliile portului tradițional și ale altor obiecte etnografice, integrate cu finețe în structura compozițională, contribuie la accentuarea provenienței etnice a protagoniștilor, inserând figura umană într-un orizont cultural recognoscibil, în care identitatea individuală se constituie prin filiația colectivă și prin apartenența la matricea culturală a comunității.

Compozițiile de gen, în care sunt surprinse scene din viața cotidiană, constituie un mijloc prin care Eleonora Romanescu integrează motive etnice tradiționale, redând cu finețe activitățile specifice culturii sale. Prin aceste lucrări, artista adâncește conexiunea cu obiceiurile și evenimentele rurale, creând un dialog vizual între trecutul cultural al comunității și prezentul artistic. Tablourile precum „Zi de sărbătoare” (1965, pânză, ulei), „La baștină” (1968, pânză, ulei), „Stăpânii pământului natal” (1971, pânză, ulei), „Pregătire de nuntă” (1979, pânză, ulei), „Iarna” (1980, pânză, ulei, colecția MNAM), „Primăvara tutunurilor” (1985, pânză, ulei, Leușeni) și „Chemați de dor” (1985) sunt exemple semnificative de compoziții multfigurative, în care elementele de portret sunt inserate cu subtilitate în peisaje, adesea de o amploare panoramică.

Prin redarea acestor scene, Eleonora Romanescu reînvie tradițiile poporului său, punând în evidență, cu o cromatică vibrantă și sonoră, un portret autentic al modului de viață al comunității rurale. Compozițiile sale, caracterizate printr-o monumentalitate evidentă, reflectă realitățile cotidiene, o viziune profund respectuoasă și inspirată asupra tradițiilor și valorilor ce definesc identitatea națională.

Prin intermediul operei, Eleonora Romanescu, o figură emblematică a „generației de aur” a artei plastice din Republica Moldova, a reușit să dezvăluie frumusețea peisajelor și naturii moldovenești, oferind viziuni personale și profund individuale asupra acestei lumi. Moștenirea sa artistică rămâne vie, continuând să evoce emoții, să inspire și să conecteze generații, în același timp stimulând creația artiștilor contemporani. Fiecare pânză semnată de Eleonora Romanescu nu doar că reflectă talentul și măiestria sa artistică, dar devine și un element valoros al patrimoniului cultural național. Operele create de ea sunt strâns legate, atât simbolic, cât și cultural, de identitatea și istoria Republicii Moldova, constituind o punte între trecutul tradițional și prezentul artistic al țării.

Referințe bibliografice

1. Brigalda E. Peisajele basarabene ale Eleonorei Romanescu. Disponibil: <http://www.akademos.asm.md/files/PEISAJELE%20BASARABENE%20ALE%20ELEONOREI%20ROMANESCU.pdf> (accesat: 25.03.2025).
2. Bulat V. Eleonora Romanescu. Album. Chișinău: Cartier, 2023.
3. Culori așternute din inimă – Eleonora Romanescu, 95 de ani de la naștere. Disponibil: <https://bibltelenesti.wordpress.com/2021/04/26/culori-asternute-din-inima-eleonora-romanescu-95-de-ani-de-la-naștere/> (accesat: 25.03.2025).
4. Despre Eleonora Romanescu. Disponibil: https://eleonoraromanescu.com/?page_id=655&lang=ro (accesat: 25.03.2025).
5. Florescu E. Romanescu Eleonora. Expoziție personală. 1996. Catalog. București: Palatul Parlamentului, 1996, p. 5-7.
6. Harabara N. Secretul culorii purtătoare de lumină. În: Columna, 1992, nr.3, p.36-40.
7. Gobjila A. Eleonora Romanescu - „bard” al nemuririi neamului. In memoriam. In: Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului, Ed. 23, 26 martie 2021, Chișinău. Chișinău: CEP UPS „I. Creangă”, 2021, Seria 23, Vol.1, pp. 240-244.
8. Miron S. (alcătuitor). Eleonora Romanescu. Biobibliografie. Chișinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2015 (Seria „Plasticienii Moldovei”).
9. Purice L. O experiență mereu orientată spre profunzime. În: Purice L. Lumea în chenarul geamului. București: Eminescu, 1996, p. 241-249.
10. Spănu C. Eleonora Romanescu: Pictură. Chișinău: Cartea Moldovei, 2006.

Eleonora Romanescu. Portretul mamei Maria, 1972.
Pânză, ulei.

Arșița. Nistru, 1986. Pânză, ulei.

Pădurea și omul (Cărare în pădure, 1978 ?), 1983.
Pânză, ulei.

Pământ moldovenesc, 1984. Pânză, ulei.

Plai natal, 1969. Pânză, ulei.

Seara pe deal, 1967. Pânză, ulei.

Patimi după Sf. Evanghelistul Matei, 2009. Pânză, ulei.

Ușa de biserică, 1992. Pânză, ulei.

Primăvara tutunurilor, 1985. Pânză, ulei.

Crini, 2008. Pânză, ulei.

Sursa: Lucrările Eleonorei Romanescu din fondurile și fototeca MNAM.